

L'aranès: una agonia irreversible?

«*Ens trobem segurament en el punt més baix de tota la història pel que fa a la utilització de la llengua occitana a la Vall d'Aran, amb una comunitat de parlants d'un miler i mig de persones*» | «*Un reconeixement legal no és una garantia per a la 'normalització'*»

La cursa «Aran per sa Lengua» va arribar aquest 2021 a la seva 27a. edició. | Conselh Generau d'Aran.

1. Aquells llunyans anys vuitanta del segle XX

L'occità de la Vall d'Aran va iniciar els anys vuitanta del segle XX en una situació prou diferent de l'actual. Segons les dades del treball fundacional de Climent (1986), **gairebé un 60% de la població d'aquella comarca gascona parlava sempre occità**. Tot i que l'adverbi segurament era exagerat (sobretot tenint en compte que el mateix estudi es refereix sovint a usos *habituals*), és evident que en aquell moment la Vall d'Aran era un dels racons del domini lingüístic on la llengua gaudia d'un estat de salut menys delicat, sobretot si ho comparem amb el que passava a l'Estat francès. Pensem, per exemple, que les dades obtingudes menys d'un decenni més tard a la regió Llenguadoc-Rosselló (vegeu Hammel i Gardy 1994) assenyalaven que un 28% de població era capaç de parlar la llengua, que un 20% en feia un ús actiu i que només un 5% que se'n servia cada dia. Podeu obtenir dades més concretes sobre l'ús actual de l'occità al conjunt del domini lingüístic a Carrera (2010a: 25-31) o a Carrera (2013). Sigui com sigui, convindrem que, fa trenta o quaranta anys, el contrast entre els dos costats de la duana era, més que patent, abismal.

Les xifres de Climent corresponen a la realitat observada el 1984, i justament un any abans van ser aprovades les *Nòrmes ortogràfiques [sic] der aranés*, un document d'unes quantes desenes de pàgines que feia que l'occità parlat a la Vall d'Aran passés a servir-se de les convencions gràfiques generals de la llengua occitana. Parlem, doncs, de les convencions de la *Gramatica occitana* d'Alibèrt (1976 [1935]) amb les esmenes dels anys cinquanta (amb la distribució dels accents oberts o tancats segons el grau d'obertura de les vocals, una cosa que avui és vista com un dels trets gràfics més idiosincràtics de la llengua d'oc escrita) i, més concretament, de l'adaptació que el mateix Alibèrt i Pèire Bèc (1952) van fer-ne per al gascó, un dels dialectes de caràcter més marcat, on cal incloure l'aranès i les varietats parlades, a grans trets, entre la Garona, l'Atlàntic i els Pirineus. Només en alguns aspectes, segurament per prudència, es van fer concessions a la fonètica local, com l'ús de *e* per als plurals de mots en *-a* (*taules* i no *taulas*, per tant com en

català) o bé la prioritització de -u- en comptes de -v- (*auer* abans que *aver*), com ja vam exposar en detall a Carrera (2010b).

(<https://www.pensem.cat/registre>)

La codificació gràfica, unida a la introducció reglada de l'occità a l'escola (on continua, però, sent cada vegada menys usual a mesura que hom progressa en els estudis), ha permès d'assolir xifres de competències que s'evocuen sovint com una reeixida. **Si al començament dels anys vuitanta només un 9% de la població sabia llegir l'aranès, segons les darreres dades disponibles avui serien un 73,5%**. Un 45,8 %, a més, declararien poder-lo escriure (Generalitat de Catalunya 2019). Una cosa que les enquestes no contemplen, però, és la qualitat de l'occità que llegirien, escriurien o parlarien, un fet al qual farem alguna referència.

2. L'ús

Evidentment que les dades de les competències permeten de fer discursos de satisfacció, però les xifres d'ús de la llengua són una cosa completament diferent. Encara no disposem d'una anàlisi detallada de la darrera *Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població*, de 2018, però l'estudi que vam poder realitzar de l'enquesta precedent de 2013 (Carrera 2019), i sobretot la comparació amb dades de sondejos anteriors (que sempre cal acarar amb prudència), ja deixaven veure que **ens trobem segurament en el punt més baix de tota la història pel que fa a la utilització de la llengua occitana a la Vall d'Aran**, amb una comunitat de parlants que podria ser tan sols d'un miler i mig de persones (per tant, la meitat de la que hi havia en aquells llunyans anys vuitanta), que representaria aproximadament un 20% de la població. Cal dir que s'observa algun lleu augment percentual en les dades de 2018 però, si toquem de peus a terra, el progrés no deixa de ser anecdòtic i tampoc no permet d'exterioritzar grans mostres d'alegria. No oblidem una de les xifres de l'enquesta de 2013 que no es veien a primera vista, sobre l'ús quotidià de l'aranès per part dels que es declaraven occitanoparlants. Les tres quartes parts asseguraven parlar-lo en menys d'un terç de les situacions diàries. **Mentrestant, l'espanyol ja disposava d'un grup de monolingües sòlid i nombrós.**

Davant de la reculada alarmant de la llengua, atribuir-ne la responsabilitat a la immigració ha estat una coartada recurrent, que han utilitzat prohoms aranesos de qualsevol dels dos colors polítics tradicionalment enfrontats en aquesta petita vall pirinenca. I si bé és cert que el canvi demogràfic dels darrers decennis és incontestable (la població nascuda a la mateixa Vall d'Aran era del 61,2% el 1984 i del 34,76% l'any 2008), les xifres ja fan veure que tot plegat no consisteix només en una reculada percentual per l'adjunció de població arribada a la comarca, sinó també en un

retrocés en xifres absolutes que deu respondre realment a un dèficit palpable en la política lingüística local, **una política lingüística que, en el millor dels casos, ha estat ineficient i, en el més realista, gairebé inexistent o innòcua**. Només cal veure l'ús públic de l'occità que fan les mateixes institucions o organismes aranesos (si deixem de banda el Conselh Generau, i encara; vegeu Carrera 2018), i demanar-se què hi ha, per exemple, més enllà de publicacions sovint eufemísticament peculiars i d'impacte limitat o d'actuacions simbòliques que no responen a cap pla definit i que no tenen cap impacte en els usos lingüístics de la població (però permeten, això sí, d'exhibir una pretesa occitanitat davant de Barcelona; occitanitat estètica, en tot cas). Evidentment que la importància d'això, d'allò o d'allò altre sempre és argumentable o fins discutible (com el grau de desídia o bé de diletantisme que hi pugui haver en cada cas), però les xifres ens aboquen a un diagnòstic bastant incontrovertible i no gaire afalagador.

3. La llei i més enllà de la llei

De fet, n'hi ha prou de fer un cop d'ull a la Llei de l'Occità de 2010 per filar una mica més prim. D'una banda, una conseqüència n'ha estat la creació veloç (ratificada per decret el 2014) d'una *acadèmia* que permet de fer consideracions sobre el grau assumible en tota societat pel que fa a la descompensació entre la projecció pública d'un organisme així i el nivell filològic de les seues publicacions (o encara sobre la seua adequació a la mateixa llei), que ha generat agres polèmiques locals i que, per contra, no sembla que pugui aturar el desori normatiu que avui inunda l'aranès (cosa que vam intentar fer pel nostre compte a Carrera 2007 o Carrera 2010a), que veu com qualsevol document, oral o escrit, vessa d'hispanismes o catalanismes escandalosos, d'hipercorreccions unilaterals desconcertants i de promocions de dialectalismes locals més o menys exòtics que trenquen la continuïtat tant amb l'aranès *hereditari* com amb el conjunt de l'occità (vegeu-ne un petit inventari a Carrera 2015). Més enllà d'aquest fet institucional, hom pot repassar les mesures que preveia aquella llei i quines conseqüències han tingut (fins i tot si en algun cas ja constaven en disposicions anteriors), amb accions en l'àmbit dels mitjans de comunicació (quotes de música vocal en occità, concessió de freqüències radiofòniques, desenvolupament de la premsa, difusió de les emissions en occità de l'altre costat de la frontera...), en el de la presència pública de la llengua (senyalització de carreteres on avui encara consta fins i tot *Toulouse* i no *Tolosa*, de comerços, d'edificis públics, de locals d'associacions) o en el context del món econòmic (signar convenis per l'ús de la llengua, establir partenariats...) que ara mateix no sabríem albirar sobre el terreny.

4. En resum

La situació actual de l'occità a la Vall d'Aran, en definitiva, és la prova que un reconeixement legal (o fins una oficialització, que teòricament afectaria el conjunt del Principat d'ençà del darrer Estatut i que ens ha conduït massa sovint a debats anodins i esbiaixats sobre usos simbòlics de l'aranès lluny del seu territori) **no és, en ell mateix, una garantia per a la normalització d'una varietat lingüística minoritzada en l'espai que li és propi**. En aquests quaranta anys en què l'aranès ha anat avançant etapes en el seu reconeixement legal (la *parla aranesa* de 1978 ja és *la llengua occitana*, per exemple), la seua reculada social ha estat cada vegada més palmària.

Entenem, doncs, que és necessari que el reconeixement teòric de l'occità a la Vall d'Aran vagi acompanyat de mesures concretes i eficaces que en persegueixin l'ús social, més enllà de les bones predisposicions i de les escenificacions d'occitanitat o de singularitat de torn, sovint acríticament aplaudides des del cap i casal del Principat, i dels fòrums i comissions de reflexió redemptors que puguin aparèixer en escena. És evident que, en aquest sentit, no hi ha varetes màgiques i que ningú no pot erigir-se en salvador de la pàtria. Però no és menys cert que l'adquisició de competències a l'escola (amb els dèficits de qualitat de què parlàvem, però) no és un objectiu amb el qual en fem prou. Les mesures previstes per la llei, d'entrada, no s'han de negligir, i aquestes mateixes mesures tampoc no impedeixen d'aplicar-ne d'altres que no figurin en aquells documents.

Tenint en compte la manca de viabilitat econòmica de possibles iniciatives per afavorir l'ús de la llengua en un territori tan feble demogràficament, d'altra banda, **sembla gairebé una necessitat de tornar a teixir lligams amb l'occitanisme de l'Estat francès per portar a terme accions**

comunes, fins i tot si això ha de tenir conseqüències en l'àmbit de la codificació i l'estandardització de la llengua i en la familiarització de bona part dels aranesos amb altres varietats de l'occità que ara mateix ignoren completament. Cal assumir, doncs, que cal alguna cosa més que la coneixença de varietats locals per accedir al conjunt de la producció cultural en la mateixa llengua i que, per molt que ningú brandi la bandera del secessionisme públicament, determinades accions (o inaccions, com dèiem) poden representar una forma de secessionisme per la via dels fets.

No és cap sentència grandiloqüent, sinó un fet tangible: **si la Vall d'Aran continua en la mateixa direcció que ara, l'occità en aquest racó de Gascunya té un futur més aviat fosc**. Això, esclar, si és que aspirem a alguna cosa més que a una residualització que qui sap si és encara reversible. Cadascú, davant la història, haurà d'assumir la responsabilitat que li pertoqui en aquesta trista agonia d'un es de varietats lingüístiques mil·lenàries.

Bibliografia i fonts citades:

- Alibèrt, L. (1976 [1935]): *Gramatica occitana segon los parlars lengadocians*. Montpeller: Centre d'Estudis Occitans.
- Alibèrt, L.; Bèc, P.; Bouzet, J. (1952): *L'Application de la réforme linguistique occitane au gascon*. Tolosa: Institut d'Estudis Occitans.
- Carrera, A. (2007): *Gramatica aranesa*. Lleida: Pagès. Segona edició, 2010.
- ? (2010a): *L'occità. Gramàtica i diccionari bàsics (occità referencial i aranes)*. Lleida: Pagès.
- ? (2010b): «Era codificacion der occitan dera Val d'Aran. Problèmes e contradiccions en aranes actuau» (<https://repositori.udl.cat/bitstream/handle/10459.1/69702/030538.pdf?sequence=1&isAllowed=y>) (PDF). *Lingüística occitana*, 8, p. 1-20.
- ? (2013): «La llengua occitana avui» (<https://repositori.udl.cat/handle/10459.1/69673>) . *Arts. Revista del Cercle de Belles Arts*, 38, p. 13-19.
- ? (2015): «Trenta anys de codificació gràfica. La necessitat d'implementar una normativa en l'occità de la Vall d'Aran». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 25, p. 251-286.
- ? (2018): «Lengua preferenciau e utilizacion efectiva dera lengua. Era administracion locau coma simptòma sociolingüistic ena Val d'Aran» (<https://eapc.blog.gencat.cat/2018/04/24/lengua-preferenciau-e-utilizacion-efectiva-dera-lengua-era-administracion-locau-coma-simptoma-sociolingüistic-ena-val-daran-aitor-carrera/>) . Post al blog de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (24 d'abril de 2018).
- ? (2019): «Situació sociolingüística a la Vall d'Aran». In: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura: *Anàlisi de l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població 2013. Volum II: Edat, ocupació, lloc de naixement, classe social, territori i aprenentatge del català* (https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxiu/25_EULP_Catalunya-2013-vol.2.pdf) (PDF). Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 115-141. [data de consulta: 28 de juliol de 2021]
- Climent, T. (1986): *Realitat lingüística a la Vall d'Aran*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Generalitat de Catalunya (2019): *Es usatges lingüistics dera poblacion d'Aran. Principaus resultats deth Sondatge d'usatges lingüistics dera poblacion 2018*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. En línia: https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxiu/dossier_eulp-2018_aranas-OC.pdf [data de consulta: 28 de juliol de 2021]
- Hammel, É.; Gardy, P. (1994): *L'Occitan en Languedoc-Roussillon 1991*. Perpinyà: Trabucaire.